

УДК 338.439.6-043.83

І. І. Андросович,
к. е. н., доцент кафедри економіки підприємства НУБіП України
Т. Ю. Андросович,
к. е. н., викладач кафедри фінансів та кредиту НУБіП України

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОДОВОЛЬЧОГО КОШИКА В УКРАЇНІ

I. Androsovych,
PhD, assistant professor of business economics NUBiP Ukraine
T. Androsovych,
PhD, lecturer department of finance and credit NUBiP Ukraine

FEATURES OF FOOD BASKET FORMATION IN UKRAINE

У статті розглянуто питання особливостей формування продовольчої частини споживчого кошика в Україні на основі проведеного моніторингу цінової ситуації в країні. Здійснено порівняльний аналіз структури продовольчих товарів у складі споживчого кошика зарубіжних країн.

The peculiarities of the food part formation of consumption basket in Ukraine on the basis of the price situation monitoring in the country are considered in this article. The comparative analysis of the food structure in the consumption basket of foreign countries is provided.

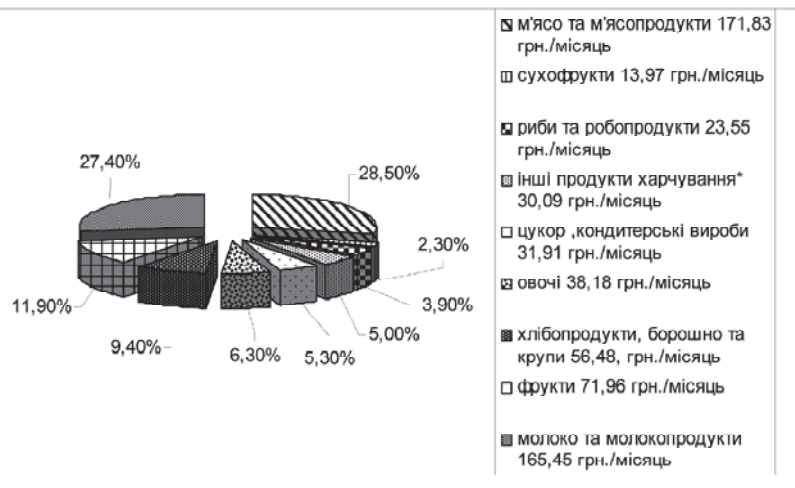
Ключові слова: споживчий кошик, продовольчі товари, моніторинг, ціна, продовольча безпека.

Key words: consumption basket, food, monitoring, price, food security.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Рівень наповнення споживчого кошика населення країни показує, на скільки воно забезпечене всіма необхідними для нього благами. Цей показник є основою для визначення рівня мінімальної заробітної плати і пенсії. Однак найважливішою частиною "кошика" є продовольчий набір, тому що продукти харчування у житті людини відіграють вирішальну роль. Виходячи з цього, актуальним стає питання дослідження процесу наповнення продовольчої частини споживчого кошика.

Поняття "споживчого кошика" існує у багатьох країнах світу. Проте ці "кошики" мають певні національні особливості у своїй структурі. Згідно з вітчизняним законодавством склад споживчого кошика повинен переглядатися кожні п'ять років, однак фактично цей процес відбувається набагато рідше [8]. На даний час залишається проблема нормативно обґрунтованого рівня наповнення та залучення зарубіжного досвіду у його формуванні.

* Включають олію соняшникову, маргарин, яйця I сорту.

Рис. 1. Структура продовольчої частини споживчого кошика за місяць у розрахунку на 1 людину в середньому по Україні станом на 15.01.2013.

Джерело: Держцінінспекція України.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є виявлення особливостей формування продовольчої частини споживчого кошика в Україні і проведення порівняльного аналізу аналогічних показників в зарубіжних країнах.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичним і практичним аспектам визначення соціальних стандартів, зокрема формуванню споживчого кошика, присвячені наукові праці А.К. Писаревської, С.В. Бурлуцького, А.І. Полової, О.М. Ігнатової та інших. Проте постійного удосконалення вимагає вивчення особливостей формування продовольчої частини споживчого кошика українських громадян, у тому числі за рахунок залучення іноземного досвіду в даному напрямку, що і зумовлює нагальну потребу та актуальність наукових досліджень цього питання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Відповідно до п. 1 ст. 19 Закону України від 21.06.2012 № 5007-VI "Про ціни та ціноутворення" та згідно положення про Держцінінспекцію України, затвердженого указом Президента України від 30.03.2012 № 236/2012 "Питання реалізації державної політики з контролю за

цінами", інспекція станом на 15.01.2013 здійснила моніторинг роздрібних цін за переліком продуктів харчування для працездатного населення [1; 2; 3].

У вищезазначеному наборі продуктів харчування для працездатного населення визначено їх обсяг (кілограмів/рік на одну людину). Це дозволяє на основі даних моніторингу по цінам розрахувати вартість продовольчої частини¹ споживчого кошика², яка станом на 15.01.2013 по Україні становила 603,42 грн. на місяць, при цьому прожитковий мінімум для працездатної особи за відповідний період був на рівні 1147 грн., а загальний показник прожиткового мінімуму становив 1108 грн. [4]. Тобто питома вага продовольчої частини споживчого кошика становить 52,6% від прожиткового мінімуму для працездатної особи (рис. 1, табл. 2).

В цілому в структурі продовольчої частини споживчого кошика переважають м'ясо та м'ясопродукти (28,5% від загальної вартості продовольчої частини споживчого кошика), а також молоко та молокопродукти (27,4%). Значну питому вагу (близько 5—12%) мають такі продукти харчування: фрукти, хлібопродукти, борошно та крупи, овочі, цукор та кондитерські вироби. Найменшу структурну позицію (у цілому близько 11%) у загальному обсягу продовольчої частини споживчого кошика займають риба та рибопродукти, сухофрукти та інші про-

¹ Продовольча частина споживчого кошика, яка була взята до розрахунку, включає майже весь перелік продуктів харчування для працездатного населення, окрім хлібопродуктів інших (їх обсяг на рік у розрахунку на 1 людину становить 0,5 кг), помідорів, огірків (25 кг/рік на одну людину), овочів інших (13 кг/рік на одну людину), баранини (2 кг/рік на одну людину), м'яса кроля (2 кг/рік на одну людину), рибопродуктів інших (2 кг/рік на одну людину).

² З набуттям чинності Закону України 15.07.1999 року № 966-XIV "Про прожитковий мінімум" під "споживчим кошиком" маються на увазі набори продуктів харчування, непродовольчих товарів і послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості, які використовуються для розрахунку прожиткового мінімуму.

Таблиця 1. Структура основної продовольчої частини споживчого кошика України (станом на 15.01.2013) та країн Європи (дані за 2012 рік), %

Продовольчі продукти	Країни						
	Україна	Російська федерація	Польща	Болгарія	США	Канада	Австралія
хліб	14,0	10,5	16,4	8,6	33,6	28,0	35,6
цукор	5,8	3,6	6,6	9,1	4,8	4,3	3,4
свинина	14,5	19,9	11,0	10,2	8,8	15,1	10,7
борошно пшеничне	1,6	1,7	1,2	1,9	1,3	2,0	2,5
яйця (курячі)	8,1	7,3	7,9	7,6	8,4	7,4	10,4
яловичина	26,3	31,8	30,6	24,4	18,2	16,3	14,8
макаронні вироби	1,1	1,6	1,0	2,1	1,5	1,3	1,5
молоко	17,2	11,6	11,7	18,7	17,1	15,6	9,6
рис	0,8	0,6	0,5	1,1	0,5	0,5	0,9
птиця (кури)	10,7	11,6	13,1	16,6	6,0	9,3	10,4
Разом	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Джерело: Держцінінспекція України.

дукти харчування (олія соняшникова, маргарин, яйця I сорту).

У регіональному розрізі найдорожче продовольча частини споживчого кошику коштує у місті Київ (651,18 грн., що на 7,9 перевищує вартість продовольчої частини споживчого кошика у середньому по Україні), а найдешевше — у Рівненській області (549,17 грн., що на 9% нижче).

У розрізі товарних груп були виділені наступні особливості:

1) у групі "хлібопродукти, борошно та крупи" переважають витрати на хліб пшеничний та житній, середні ціни на який по Україні становлять 5,69 грн./кг та 5,25 грн./кг відповідно. При цьому на хліб пшеничний найвищі ціни зафіксовані у Донецькій області (8,71 грн./кг, що на 53% перевищує середню ціну по Україні), а найнижчі — в Хмельницькій області (4,23 грн./кг, що на 25,7% менше); на хліб житній найвищі ціни зафіксовані у Донецькій області (7,41 грн./кг, що на 41,2% перевищує середню ціну по Україні), а найнижчі — в Одеській (4 грн./кг, що на 23,8% менше).

У 19 регіонах були зафіксовані вищі середні ціни на хліб пшеничний порівняно з цінами на хліб житній, при цьому найбільша різниця між цінами була у місті Києві (7,38 грн./кг та 4,81 грн./кг відповідно). У 7 регіонах були зафіксовані вищі середні ціни на хліб житній порівняно з цінами на хліб пшеничний, при цьому найбільша різниця між цінами була зафіксована у місті Севастополь (7,03 грн./кг та 6,02 грн./кг відповідно);

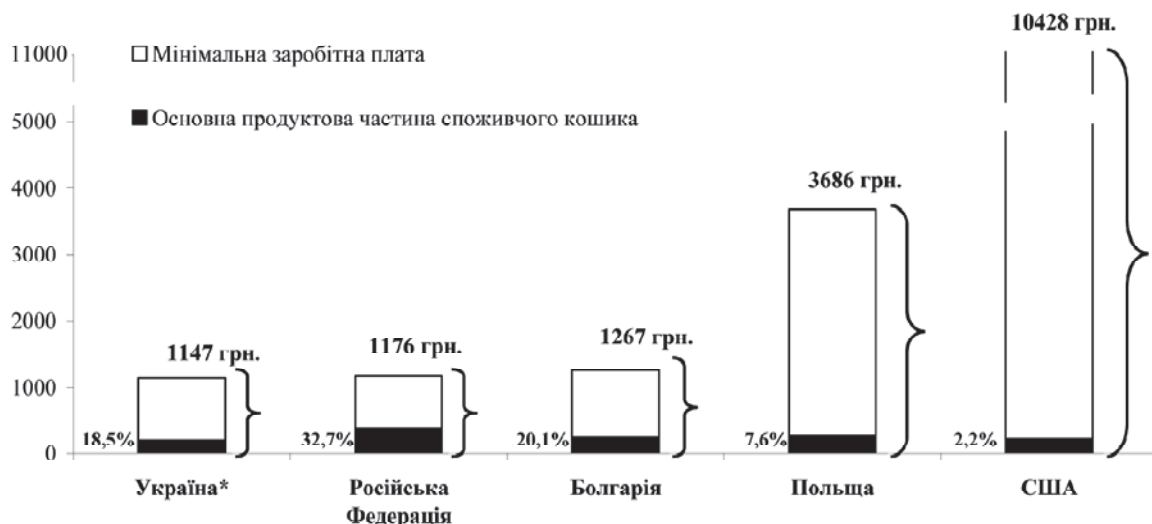
2) у групі м'ясопродукти переважають витрати на яловичину (грудинка, гуляш) та ковбасні вироби (варенокопчені та варені вищого

гатунку), середні ціни на які по Україні становлять 40,82 грн./кг, 53,87 грн./кг, 76,65 грн./кг, 56,63 грн./кг відповідно. При цьому на грудинку найвищі ціни зафіксовані у Хмельницькій області (52,12 грн./кг, що на 27,7% перевищує середню ціну по Україні), а найнижчі — в місті Севастополь (32,5 грн./кг, що 20,4% менше); на гуляш найвищі ціни зафіксовані у Черкаській області (67,32 грн./кг, що на 25% перевищує середню ціну по Україні), а найнижчі — в Хмельницькій області (33,38 грн./кг, що на 38% менше); на варенокопчені ковбасні вироби (вищого гатунку) найвищі ціни зафіксовані у Черкаській області (108,84 грн./кг, що на 42% перевищує середню ціну по Україні), а найнижчі — в Івано-Франківській області (47,39 грн./кг, що на 38,2% менше); на ковбасу варену (вищого гатунку) найвищі ціни зафіксовані у Полтавській області (65,86 грн./кг, що на 16,3% перевищує середню ціну по Україні), а найнижчі — у Львівській області (37,26 грн./кг, що на 34,2% менше).

У 26 регіонах були зафіксовані вищі середні ціни на масло вершкове порівняно з цінами на сир м'який (найбільша різниця між цінами була в Полтавській області, 64,61 грн./кг та 32,22 грн./кг відповідно). При цьому лише у Києві, навпаки, зафіксовані вищі середні ціни на сир м'який порівняно з цінами на масло вершкове (51,73 грн./кг та 49,25 грн./кг відповідно).

Таким чином, дані оперативного моніторингу свідчать про значну диференціацію цін у розрізі регіонів, тобто відхилення найбільшої та найменшої ціни від середньої ціни по Україні по деяким продуктам харчування перевищує 50%; на переважну більшість продуктів харчу-

³ До основної продовольчої частини споживчого кошика включено найбільш розповсюджені продукти харчування країн, що було обрано для дослідження, зокрема, це хліб, борошно пшеничне, макаронні вироби, рис, молоко, яйця (курячі), свинина, яловичина, птиця (кури).

* Станом на 15.01.2013.

Рис. 2. Основна продуктова частина споживчого кошика в загальному обсязі зарплатної плати у 2012 році, гривень на особу

Джерело: Держцінінспекція України.

вання у містах Києві, Севастополі, Тернопільській, Донецькій та Київській областях ціни є одними з найвищих у країні; на переважну більшість продуктів харчування у Львівській, Рівненській, Івано-Франківській, Хмельницькій та Запорізькій областях ціни є одними з найнижчих у країні; у цілому, питома вага продовольчої частини споживчого кошика становить близько 52,6% від прожиткового мінімуму для працездатної особи.

З метою виявлення особливостей споживчого кошика України (станом на 15.01.2013) та оцінки його кількісних характеристик, було розраховано вартість основної частини споживчого кошика³ інших країн світу у 2012 році (зокрема, Російської Федерації, Польщі, Болгарії, як країн найближчих

сусідів (прямих і непрямих), а також США, Канади та Австралії, як розвинених країн світу) (табл. 1).

Відтак, дослідження виявило, що структура основної продуктової частини споживчого кошика України є подібною до кошиків першої групи країн (Російська Федерація, Польща, Болгарія), тоді як з другою групою країн (США, Канада, Австралія) виявлені значні відмінності.

Так, у першій групі у структурі основної продовольчої частини споживчого кошика переважають витрати на м'ясо (яловичину, свинину, птицю — 50—60% витрат), на молоко, яйця та хліб витрачають 30—40%, а решта (до 10% витрат) йде на борошно, макаронні вироби, рис, цукор.

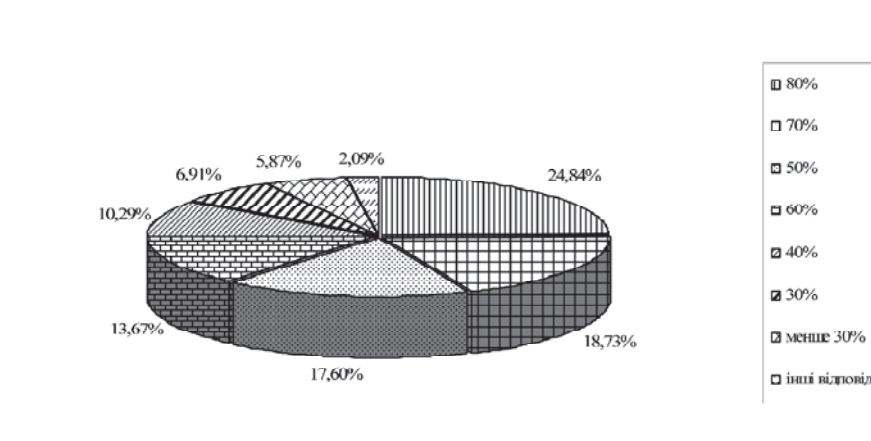

Рис. 3. Частка зарплатної плати, що витрачається на продовольчі товари в Україні

Джерело: [10].

Для іншої групи країн характерні значні витрати на хліб (28—36%), що пов'язано з високою його ціною у зазначених країнах; від 30—40% витрачають на м'ясо (свинину, яловичину, птицю), 20—25% витрачають на молоко та яйцю (курячі); а решту до 10% витрачають на борошно, макаронні вироби, рис, цукор.

Також існують суттєві відмінності щодо питомої ваги основної продуктової частини споживчого кошика в обсязі мінімальної заробітної плати певної країни (рис. 2).

Відтак, для України 18,5% від обсягу мінімальної заробітної плати витрачається на основну продовольчу частину споживчого кошика, тоді як для Російської Федерації цей показник становить 32,7%, а для США — лише 2,2%. При цьому обсяг прожиткового мінімуму в Україні (1147 грн.) є найменшим серед досліджуваних країн (у 2012 році у Російській Федерації — 1176 грн., у Болгарії — 1267 грн., Польщі — 3686 грн., США — 10428 грн.).

В Україні фахівцями було проведено опитування, в якому взяли участь 1244 респонденти. За результатами опитування у більшій частині українців витрати на харчування становлять більше половини заробітної плати. З них — 24,86% респондентів витрачають на харчування 80% зарплати. На другому місці 18,73% з витратами на харчування у розмірі 70% зарплати. Відповідно 17,6% і 13,67% респондентів витрачають на харчування — 50% та 60% заробітку (рис. 3) [10].

Результати проведеного опитування в Білорусі, Росії, Казахстані та Азербайджані свідчать про те, що більша частина заробітної плати витрачається на харчування і в колишніх країнах СНД.

Більшість респондентів в Азербайджані та Білорусі, як і в Україну, витрачають на харчування біля 80% свого заробітку. Половину свого заробітку витрачають на харчування 19,32% казахстанців, 17,68% росіян, 17,98% білорусів і 13,75% азербайджанців [10].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, у структурі мінімальної заробітної плати основну частку займає продовольча частина споживчого кошика. Найнижчий обсяг мінімальної заробітної плати серед досліджуваних країн свідчить про низький рівень купівельної спроможності в Україні порівняно з іншими державами.

Наповнення і рівень формування продовольчої частини споживчого кошика вимагає від органів законодавчої та виконавчої влади

підвищеної уваги та відповідальності. Пошук оптимального співвідношення між структурними елементами "кошика" — головне завдання урядових структур. Саме це питання повинно стати основним у вирішенні проблем продовольчої безпеки та підвищення рівня життя населення.

Література:

1. Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI "Про ціни та ціноутворення" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
 2. Указ Президента України від 30.03.2012 № 236/2012 "Питання реалізації державної політики з контролю за цінами" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
 3. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення" від 14.04.2000 № 656 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
 4. Закон України "Про Державний бюджет України на 2013 рік від 06.12.2012 року № 5515-VI [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zakon.rada.gov.ua
 5. Бурлуцький С.В. Формування прожиткового мінімуму методом насичення споживчого кошику домогосподарств / С.В. Бурлуцький // Вісник східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. — № 7(178). — 34—41.
 6. Ігнатова О.М. Статистика оцінки доходів населення в Україні / О.М. Ігнатова, Т.В. Стародубцева, М.В. Тарасенко // Ефективна економіка: Електронне наукове вахове видання. — 2013. — № 4.
 7. Латік В., Підлужна Н. Основні показники рівня життя населення / В. Латік, Н. Підлужна // Праця зарплата. — 2010. — № 46. — С. 6—8.
 8. Писаревська А.К. Основні аспекти формування споживчого кошика в Україні / А.К. Писаревська // Вісник державної фінансової академії: Економічні науки. — № 1. — 2010. — С. 33—39.
 9. Полова А.І. Аналіз споживчого кошика та реальних витрат населення України / А.І. Полова // Управління розвитком. — 2011. — № 16 (113). — С. 83—85.
 10. Порівняння витрат на харчування в Україні, Білорусі, Казахстані, Азербайджані та Росії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.mojazarplata.com.ua
- Стаття надійшла до редакції 05.06.2013 р.*